

ทับ...เพิงพักพิงในพงไพรของชาวมันนิ*

วิสา เสกธีระ** และเกรียงไกร เกิดศิริ***

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนองานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมของชาวมันนิที่เรียกว่า “ทับ” ชาวมันนิเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาคใต้ของไทยที่ดำรงชีวิตในราวป่าบริเวณเทือกเขาบรรทัดมาหลายชั่วอายุคน วิถีดั้งเดิมของชาวมันนิเป็นสังคมเร่ร่อนหาของป่า-ล่าสัตว์ (Hunting and Gathering Society) พวกเขาสร้างทับเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว ณ จุดหนึ่งๆ ในป่าบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่ออาหารในพื้นที่หมดลงก็จะอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังที่แห่งใหม่

ทับเป็นงานสถาปัตยกรรมที่ออกแบบมาเพื่อให้ตอบสนองต่อบริบทการใช้ชีวิตเร่ร่อนในป่าภาคใต้ที่มีฝนตกชุกและเหมาะสมกับภูมิประเทศที่ตั้งชุมชนหรือเพิงพักชั่วคราวซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ของแต่ละแหล่ง รูปแบบที่เรียบง่ายของทับนั้นประหยัดทรัพยากรในการก่อสร้างทั้งวัสดุ อุปกรณ์การก่อสร้าง แรงงาน และเวลา นอกจากนี้การออกแบบทับแต่ละหลังยังแสดงถึงตัวตนของผู้สร้างซึ่งก็คือผู้เป็นเจ้าของทับอีกด้วย ปัจจุบันสังคมชาวมันนิกำลังเผชิญกับ

* งานศึกษาชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและที่อยู่อาศัยของชาวมันนิ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2555 (รุ่นที่ 8) โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในกลุ่มหัวข้อวิจัย “ชายขอบกับสิทธิด้านที่อยู่อาศัย”

** นักศึกษาปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (E-mail: wi.sektheera@gmail.com)

*** อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (E-mail: ch_society@hotmail.com)

การเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทรัพยากรธรรมชาติในป่าถูกทำลายทำให้ความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง ชาวมันนิจหลายกลุ่มหันมาตั้งถิ่นฐานถาวรปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ แทนการเร่ร่อน สร้างที่อยู่อาศัยแบบกระท่อมขึ้นแทนที่อยู่อาศัยแบบหับ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้มีแนวโน้มจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

หับของชาวมันนิจเปรียบเสมือนภาพที่แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมในยุคที่มนุษย์เริ่มออกจากถ้ำมาสร้างที่อยู่อาศัยของตนเองแทนการอาศัยอยู่ตามแหล่งพักพิงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ งานศึกษาชิ้นนี้ต้องการค้นหาและบันทึกรูปแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบหับโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารร่วมกับการวิจัยสนามในแหล่งพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนของชาวมันนิจในจังหวัดตรังและสตูล โดยทำการสำรวจจริงวัดทางสถาปัตยกรรม ทำแบบสัมภาษณ์เชิงทัศนคติ แล้วทำการวิเคราะห์รูปลักษณะผ่านการเขียนแบบสถาปัตยกรรม และการจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ งานนี้ไม่ได้ต้องการแข่งชิงวัฒนธรรมในขณะที่บริบทต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป แต่เป็นการบันทึกข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของหับอันเป็นตัวแทนของจุดเริ่มต้นที่เชื่อมโยงไปสู่การตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปงเมืองดังเช่นในปัจจุบัน

คำสำคัญ: มันนิจ ที่อยู่อาศัย หับ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

Tub...Shelter in the Forest of the Maniq Ethnic Group

Wisa Sektheera and Kriengkrai Kerdsiri

Abstract

This paper aims to demonstrate the traditional vernacular architecture of Maniq ethnic group in Southern Thailand called “Tub”. For many generations, Maniq people dwell in the forest of Banthad mountain range. They are nomadic foragers, living in a traditional hunting-gathering society. Their settlement consists of Tubs, located in particular parts of the forest where sufficient supply of food is available. When the food supply is low, they wander to a new location.

Tub is the architecture designed to meet the context of a nomadic living in the forest with heavy rainfall. Moreover, styles of the Tub can be adapted to various geographical features in different locations. With its simplicity, the Tub requires minimum building material, tools, labor and time. Besides, Tub’s design also reflects personality of the owner. Nowadays the Maniq society is facing many changes. The deterioration of natural resources resulted in sedentarization and the cultivation of crops of several Maniq bands. These settled bands built cottages as their dwellings instead of Tub. These changes are potentially increasing.

Maniq's Tub illustrated in the day that humankind started to build their own habitats instead of living in natural shelter. This paper attempts to find out and record the Tub's architectural features. Documentary review including field-survey conducted in the Maniq's communities in the province of Trang and Satun were the methods used for collecting data. The field-survey consists of measured survey and semi-structured interviews. Then the data were analyzed by morphological analysis through architectural drawings and classification system. This paper does not imply that the particular culture should be protected from any changes while the context has differed, it is merely to record the Tub's architectural features which represent the early architectures that have evolved to today's built environment.

Key words: Maniq, lean-to shelter, forest shelter, vernacular style

1. บทนำ

ทับ เป็นชื่อเรียกที่อยู่อาศัยรูปแบบดั้งเดิมของชาวมันนิ หรือที่ชาวไทยเรียกว่า ซาไก ชาวมันนิเป็นชนกลุ่มน้อยทางภาคใต้ของประเทศไทย มีเชื้อสายนิกริโต (Negrito) ดำรงชีวิตอยู่ในราวป่าของเทือกเขาบรรทัดบริเวณจังหวัดตรัง สตูล พัทลุง ยะลา นราธิวาส และในบริเวณภาคเหนือของประเทศมาเลเซียมาหลายชั่วอายุคน (ไพบูลย์ ดวงจันทร์ 2523:7)

วิถีชีวิตของชาวมันนิแบบดั้งเดิมใช้ชีวิตแบบอพยพเร่ร่อน ดำรงชีพด้วยการหาของป่า ล่าสัตว์ พวกเขารวมตัวกันเป็นกลุ่มที่ประกอบไปด้วยเครือญาติ ตั้งชุมชนโดยสร้างที่พักอาศัยแบบชั่วคราวที่เรียกว่า “ทับ” ซึ่งมีลักษณะคล้ายเพิงที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ จากโครงสร้างเสาและคานามุงด้วยใบไม้ ชาวมันนิไม่มีตำแหน่งที่ตั้งถิ่นฐานถาวร ไม่ทำการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ เมื่ออาหารในพื้นที่เริ่มหาได้ยาก หรือถูกรบกวนจากบุคคลภายนอก หรือเกิดโรคระบาด หรือสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตก็จะย้ายถิ่นที่พักอาศัยไปยังพื้นที่แห่งอื่น เมื่อเวลาผ่านไปจนสภาพพื้นที่ที่ฟื้นฟูกลับสู่สภาพที่อุดมสมบูรณ์แล้ว พวกเขาจึงจะย้ายถิ่นฐานเวียนกลับมา ณ จุดเดิมอีกครั้งหนึ่ง ชาวมันนิกลุ่มหนึ่งๆ จะมีขอบเขตพื้นที่ในการดำรงชีวิตในป่า โดยจะอพยพโยกย้าย ตั้งชุมชนในบริเวณที่เป็นขอบเขตของตน คนภายนอกจึงมักระบุชื่อกลุ่มของชาวมันนิตามพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่

การใช้ทรัพยากรและการดำรงชีวิตของชาวมันนิสร้างผลกระทบต่อพื้นที่น้อยมาก ด้วยมีข้อยึดถือปฏิบัติที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนอันเป็นกรอบที่ทำให้ชาวมันนิสามารถพึ่งพิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติภายในป่าได้อย่างยั่งยืน ในปัจจุบันความเป็นอยู่ของชาวมันนิได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าลดลง

อาหารจากป่าจึงหาได้ยาก ในที่สุดชาวมันนิบางส่วนจึงตัดสินใจตั้งรกรากถาวรในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าใกล้กับหมู่บ้านแทนที่จะเร่ร่อนอยู่ในป่าลึกเหมือนที่เคยเป็นมา รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนไปส่งผลให้รูปแบบที่อยู่อาศัยของชาวมันนิเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ชาวมันนิที่หันมาตั้งถิ่นฐานถาวร ปลูกพืชผักผลไม้ หรือพืชเศรษฐกิจ เช่น การทำสวนยางพารา นิยมสร้างที่อยู่อาศัยแบบกระท่อมแทนที่อยู่อาศัยแบบทับซึ่งไม่ตอบสนองต่อบริบทในวิถีชีวิตรูปแบบใหม่

ค่านิยมในการสร้างที่อยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปเช่นนี้เป็นที่มาของงานศึกษาชิ้นนี้ที่มุ่งเก็บข้อมูลทางกายภาพของที่อยู่อาศัยแบบทับ ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาติพันธุ์มันนิในภาคใต้ของไทย สถาปัตยกรรมทับ นับวันจะหาได้ยากและยังไม่เคยมีการบันทึกข้อมูลทางสถาปัตยกรรมมาก่อน ถ้ามองในเชิงของสถาปัตยกรรมแล้วทับซึ่งแม้เป็นถ้อยสิ่งปลูกสร้างที่เรียบง่าย แต่นับได้ว่าเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของสถาปัตยกรรมของมนุษย์ในวันที่เราเริ่มออกจากถ้ำมาสร้างที่อยู่อาศัยของตนเองแทนการอาศัยอยู่ตามแหล่งพักพิงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยที่อยู่อาศัยนั้นสร้างขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติรอบตัว สรรค์สร้างเป็นงานสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ทั้งด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติอย่างยั่งยืน

บทความชิ้นนี้มุ่งประเด็นทางรูปแบบ และการก่อรูปสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบทับ และประเด็นด้านทัศนคติต่อที่อยู่อาศัยแบบทับของชาวมันนิในปัจจุบัน วิจัยคือการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงสำรวจภาคสนามที่ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2554 - กันยายน พ.ศ. 2555 โดยมีกลุ่มกรณีศึกษาคือหมู่บ้านชาวมันนิกลุ่มคลองตง ท่าเขา เจ้าพะ ควนไม้ดำ

และลงทำการสำรวจพื้นที่ใกล้เคียงคือ กลุ่มวังสายทอง อำเภอละงู จังหวัดสตูล โดยทำการสำรวจรังวัดทางสถาปัตยกรรม ทำแบบสัมภาษณ์ เขียนแบบสถาปัตยกรรมและทำการวิเคราะห์รูปลักษณะ และจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ

ทับซึ่งเป็นกรณีศึกษาในบทความชิ้นนี้อยู่ในกลุ่มควนไม้ดำ กลุ่มเจ้าพะ และกลุ่มวังสายทอง ทั้งสามกลุ่มเป็นชาวมันนิที่ยังมีการสร้างที่อยู่อาศัยแบบทับ และเป็นกลุ่มที่สามารถเข้าถึงได้เพราะอยู่ใกล้กับชุมชน ส่วน งานศึกษาชิ้นนี้มีข้อจำกัดคือผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางเพื่อเสาะหาตำแหน่งที่ตั้งหมู่บ้านของชาวมันนิที่ยังคงอพยพเร่ร่อนอยู่ภายในป่าลึกได้อันเป็นตำแหน่งที่ไม่แน่นอน ไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัดว่าตั้งอยู่ในจุดใด และไม่สามารถค้นหาได้ในเวลาอันจำกัด

2. ทับ...ที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเร่ร่อน

ทับ หรือที่ชาวมันนิเรียกว่า "ฮยะ" เป็นที่อยู่อาศัยรูปแบบดั้งเดิม แต่เดิมชาวมันนิใช้ชีวิตเร่ร่อนในราวป่าเพื่อขุดหาหัวมันและล่าสัตว์มาเป็นอาหาร เมื่ออาหารในพื้นที่หนึ่งๆ หมดลง หรือการมีสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตพวกเขาจะย้ายที่ตั้งชุมชนไปยังที่แห่งใหม่ (ไพบูลย์ ดวงจันทร์ 2523:14-15) ชาวมันนิจะเลือกตำแหน่งที่ตั้งชุมชนที่เป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ไม่ไกลจากลำธาร และมีความอุดมสมบูรณ์ของอาหารในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่องโชคลาง ถ้าอยู่แล้วฝันร้าย มีสมาชิกเจ็บป่วย ก็ต้องย้ายถิ่นฐานโดยทันที เป็นต้น (สุรินทร์ ภูษจร และคณะ 2537: 202)

การตั้งถิ่นฐานแต่ละครั้งใช้เวลาไม่นานก็ถึงคราวต้องอพยพโยกย้าย วนเวียนเป็นวงจรอยู่เช่นนั้น ชาวมันนิจึงสร้างทับซึ่งมีลักษณะเป็นเพิงที่ค่อนข้างเปิดโล่งสำหรับอยู่อาศัย ทับมีโครงสร้างที่เรียบง่ายใช้เวลา แรงงาน และทรัพยากรในการสร้างน้อย ซึ่งตอบโจทย์การ

ดำรงชีวิตแบบเร่ร่อนที่มีการโยกย้ายถิ่นฐานบ่อย การสร้างสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยที่ซับซ้อนจึงเป็นสิ่งสิ้นเปลืองเกินความจำเป็นในโลกทัศน์ดั้งเดิมของชาวมันนิ

ในการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวมันนิใช้วิธีการเดินเท้าไปในป่า ชาวมันนิแต่ละคนจำเป็นต้องมีข้าวของติดตัวให้น้อยที่สุดเพื่อความสะดวกในการเดินทาง เมื่อถึงจุดหมายที่ต้องการหยุดพักชั่วคราวก็ทำการสร้างทับขึ้น อุปกรณ์ที่ใช้สร้างทับมีเพียงแค่มัดพร้าวเล่มเดียวก็สามารถสร้างที่อยู่อาศัยที่คุ้มกันแดดฝนให้ผู้เป็นเจ้าของได้ ใช้เวลาในการสร้างก็น้อยไม่ถึงครึ่งวัน นับว่าทับนั้นเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยที่ประหยัดแรงงานและเวลาได้อย่างแท้จริง

การสร้างทับไม่รบกวนทรัพยากรจากธรรมชาติมากเหมือนการสร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบอื่นๆ คติความเชื่อของชาวมันนิเป็นกรอบที่กำหนดให้มีการใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น ชาวมันนิไม่ตัดไม้ใหญ่ด้วยความเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีวิญญาณที่ช่วยคุ้มครองให้คลาดแคล้วจากอันตรายต่างๆ การสร้างทับนั้นอาศัยการตัดกิ่งไม้ขนาดไม่ใหญ่นักเพียงไม่กี่ท่อน ใช้ไปไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่มาุงเป็นหลังคา เป็นที่อยู่อาศัยที่ใช้วัสดุก่อสร้างน้อย ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ป่าที่ชาวมันนิอาศัยอยู่

3. ความหลากหลายของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบทับ

ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวมันนิพบว่ามีกรกล่าวถึงรูปแบบของทับอยู่ 3 รูปแบบ คือรูปแบบที่เป็นเพิงหมาแหงน ทับแบบยาวสำหรับอาศัยหลายคน และรูปแบบที่เป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

จากการสำรวจภาคสนามในจังหวัดตรังและจังหวัดสตูลพบว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมของทับมีความหลากหลายมากกว่าที่ปรากฏใน

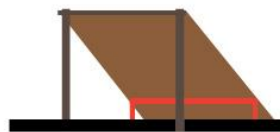
เอกสารการวิจัยเกี่ยวกับชาวม้งนินที่เคยมีมา ในการสำรวจพบทับรูปแบบเพิงหมาแหงน ไม่พบทับรูปแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว และยังพบทับรูปแบบอื่นๆ ซึ่งสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

3.1) ทับที่มีระนาบหลังคากระนาบเดียวแบบเพิงหมาแหงน เป็นรูปแบบที่เรียบง่ายที่สุด ระนาบหลังคามีความลาดเอียงมาก ตัวหลังคาทำหน้าที่เป็นผนังด้านหลังไปในตัว เรียกได้ว่าเป็นระนาบหลังคากึ่งผนัง จากการสำรวจภาคสนามพบว่าทับลักษณะนี้นิยมสร้างเมื่อต้องการใช้เวลาในการสร้างจำกัด เช่น ต้องการสร้างที่อยู่อาศัยในยามฉุกเฉินหรือเร่งด่วน

งานวิจัยของ Carey กล่าวถึงการสร้างทับแบบเพิงหมาแหงน ซึ่งมีความพิเศษแตกต่างจากทับที่พบในกรณีศึกษา คือ เสาสองต้นด้านหน้าทับที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาจะไม่ฝังลงบนพื้นดิน เสาสองต้นดังกล่าวจะผูกยึดติดกับอวกไก่อ่ (คานที่รับน้ำหนักด้านบนสุด) ของหลังคา เมื่อเวลาฝนตกเจ้าของทับจะสามารถยับเสาด้านหน้าสองต้นนี้ให้หลังคาลดต่ำลงเพื่อช่วยกันน้ำฝน และในขณะที่อากาศดีก็สามารถเลื่อนเสายับให้หลังคาเปิดสูงขึ้นเพื่อรับลมได้ (Carey 1976: 67)

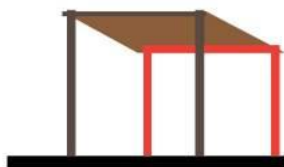
มีแผงหลังคากระนาบเดียว
เป็นหลังคาทรงเพิงหมาแหงน

เพิ่มโครงสร้างสี่เหลี่ยม
เพื่อเสริมความแข็งแรง

3.2) ทับแบบหลังคาเพิงหมาแหงนยกสูง ทับรูปแบบนี้มีลักษณะคล้ายศาลาที่ยกเสาสี่ด้าน ทำหลังคาเป็นทรงเพิงหมาแหงน มีการเพิ่มโครงสร้างจากทับที่มีระนาบหลังคาเรียบแบบเพิงหมาแหงนโดยการเพิ่มเสาและยกโครงสร้างด้านหลังขึ้นสูง เปลี่ยนระนาบหลังคากิ่งผนังเป็นระนาบหลังคาอย่างชัดเจน ทับรูปแบบนี้จะโปร่งโล่ง และระบายอากาศได้ดีกว่าแบบแรก แต่กันแดดฝนได้น้อยกว่า เจ้าของทับจึงมักเพิ่มระนาบผนังด้านหน้าหรือด้านข้างขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันแดดฝน

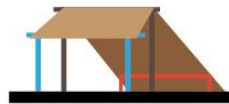
ยกโครงสร้างสี่สั่มขึ้น
เปลี่ยนระนาบผนังกิ่งหลังคา
เป็นระนาบหลังคาอย่างชัดเจน

3.3) ทับแบบเพิงหมาแหงนมีกั้นสาดด้านหน้า เป็นรูปแบบทับที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างมากยิ่งขึ้น มีการต่อเติมโครงสร้างจากทับที่มีหลังคากระนาบเดี่ยวแบบเพิงหมาแหงน โดยเพิ่มระนาบหลังคาด้านหน้าเป็นกั้นสาดเพื่อกันแดดฝน ทับรูปแบบนี้จะมีความชันของหลังคากระนาบด้านหลังมากกว่าทับแบบหลังคากระนาบเดี่ยว ทำให้สามารถใช้พื้นที่ภายในทับได้มากกว่า แต่จำนวนชิ้นส่วนของโครงสร้างและผืนหลังคาก็มากขึ้นเช่นกัน จึงใช้วัสดุ แรงงาน และเวลาในการสร้างมากกว่า อย่างไรก็ตามทับรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่กันแดดฝนได้ค่อนข้างดี ชายคาด้านหน้าสามารถต่อเติมให้ยื่นยาวออกมาได้ตามความต้องการ

เพิ่มระนาบหลังคาเพื่อกันแดดฝนด้านหน้า โดยเพิ่มโครงสร้างสี่เหลี่ยมสำหรับรับหลังคา

เพิ่มโครงสร้างสี่เหลี่ยมเสริมความแข็งแรง

3.4) ทับแบบหลังคาจั่ว พบที่หมู่บ้านเก่าของชาวมันนิกลุ่มวังสายทอง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับจังหวัดตรังซึ่งเป็นจังหวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ลักษณะระนาบหลังคาพัฒนามาจากทับแบบเพิงหมาแหงนมีกันสาดด้านหน้า โดยยกโครงสร้างเสารับน้ำหนักหลังคาด้านหลังขึ้นให้เท่ากับด้านหน้า กลายเป็นโครงสร้างคล้ายอะเส (ตัวไม้ยึดเสาส่วนบนของเรือน) ทับลักษณะนี้มีรูปแบบกึ่งกระท่อม มีการเติมผนังด้านข้างและด้านหลังเพื่อกันแดดฝน และเพิ่มความเป็นส่วนตัวให้กับผู้เป็นเจ้าของ

กตโครงสร้างสีฟ้าต่ำลง ยกโครงสร้างสีส้มขึ้น
ได้เป็นหลังคาจั่ว และเพิ่มผนังด้านข้างและด้านหลัง
ได้เป็นกระท่อมแบบติดพื้นดิน

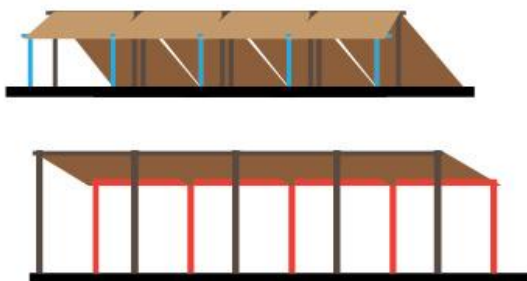
3.5) ทับยาวสำหรับอยู่อาศัยได้หลายคน เป็นการนำทับหลังย่อยๆ มาเรียงต่อกันเป็นแนวยาวสำหรับอยู่อาศัยรวมกันหลายคนเป็นครอบครัว มีทั้งการนำทับแบบเพิงหมาแหงนมีกันสาดด้านหน้ามาวางต่อกัน และการนำทับแบบหลังคาเพิงหมาแหงนยกสูงมาวางต่อกัน ทับรูปแบบนี้แม้จะมีสมาชิกอยู่ในทับเดียวกันหลายคน แต่ต่างคนต่างมีแคร่นอนเป็นของตนเอง จากการสำรวจพบแคร่นอนที่ปูเรียงกันเป็นผืนขนาดใหญ่ คาดว่าเป็นแคร่นอนของแม่และลูกเล็กๆ หลายคนที่ใช้พื้นที่ส่วนนอนร่วมกัน

ในงานวิจัยของ Carey ได้กล่าวถึงทับแบบยาวไว้เช่นเดียวกัน โดยการสร้างทับแบบยาวจะสร้างขึ้นต่อเมื่อกลุ่มของชาวมันนิตั้งใจจะตั้งถิ่นฐาน ณ จุดนั้นๆ ในเวลาที่สั้นมาก ซึ่งการสร้างทับแบบยาวจะใช้วัสดุแรงงาน และเวลาในการสร้างน้อยกว่า (Carey 1976: 69) ซึ่งจุดประสงค์ของการสร้างทับแบบยาวที่ระบุในงานวิจัยชิ้นนั้นแตกต่างจากทับแบบยาวที่พบในกลุ่มควนไม้ดำ และกลุ่มวังสายทอง

ทับแบบยาวของกลุ่มควนไม้ดำตั้งอยู่ในชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบถาวร ส่วนทับยาวในกลุ่มวังสายทองพบว่าการทำแคร่นอนขนาดใหญ่ ซึ่งน่าจะเป็นแคร่นอนของแม่และลูกซึ่งยังเป็นเด็กหลายคน

จุดประสงค์ของทับแบบยาวของกลุ่มนี้จึงเห็นได้ชัดว่าเป็นการตั้งใจสร้างทับขนาดใหญ่เพื่ออยู่กันทั้งครอบครัว นอกจากนี้ยังพบhingวางของซึ่งยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างภายในทับ แสดงให้เห็นว่าไม่ได้เป็นการตั้งถิ่นฐานเป็นเวลาสั้นๆ ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นฐานในเร็ววันอย่างแน่นอน

การสร้างทับแบบยาวมีข้อดีอีกข้อหนึ่งคือการประหยัดเนื้อที่ภูมิประเทศที่ตั้งชุมชนของชาวมันนิกลุ่มวังสายทองที่สร้างที่อยู่อาศัยแบบทับตั้งอยู่บนเนินเขา ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเนินเขาที่มีความชันไม่มากซึ่งเป็นพื้นที่แคบๆ การสร้างทับแบบยาวจึงช่วยประหยัดเนื้อที่กว่าการสร้างทับเดี่ยวๆ แยกกัน

นำขยะมาเรียงต่อกันเป็นแนวยาว
ใช้ใบไม้มุงรอยต่อของแต่ละหลังให้มีคด
สำหรับอยู่อาศัยได้หลายคน

3.6) ทับแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ในการสำรวจภาคสนามไม่พบ การสร้างทับแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว แต่ในเอกสารที่เกี่ยวข้องระบุถึง การสำรวจพบการสร้างทับแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่วในชุมชนของชาวมั่นนิ ในอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง รูปแบบการสร้างทับใช้ไม้ง่ามสองอันปัก ไว้ตรงกลาง ไม้ข้างบนวางพาด จากนั้นมีไม้อันเล็กๆ พาดลงดิน แล้ว หาใบตอง ใบหวายมาวางทับกันลงไปเพื่อกันแดดฝน (ฉูบ พันจันทร์ 2535: 34) ในงานวิจัยของวราภรณ์ บุญรักษ์ (วราภรณ์ บุญรักษ์ 2534: 22) ซึ่งทำการศึกษาศูนย์ชุมชนของชาวมั่นนิกลุ่มคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีภาพทับของชาวมั่นนิซึ่งตรงกับลักษณะดังกล่าว รูปแบบ ทับคล้ายกระโจมที่เป็นทรงจั่วของหลังคาบ้านซึ่งวางลงบนพื้นดินโดยไม่

มีส่วนผนัง มุงด้วยใบไม้ก้านใหญ่ๆ ทั้งก้าน ทับแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่วนี้ กันแดดได้ดี แต่ภายในทับค่อนข้างมืดทึบ และส่วนที่เป็นสันหลังคาทับ จะเป็นรอยต่อที่ทำให้น้ำฝนรั่วได้ง่ายซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ทับแบบสามเหลี่ยมหน้าจั่วเป็นรูปแบบที่ไม่ได้รับความนิยม

3.7) **ทับผสมกระท่อม** ทับผสมกระท่อมเป็นที่อยู่อาศัยที่ใช้อาศัยร่วมกันหลายคน เป็นการนำคุณลักษณะของพื้นที่แบบเปิดโล่งของทับ กับพื้นที่ปิดแบบกระท่อมมารวมกันอยู่ในหลังเดียวเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งาน

ที่อยู่อาศัยหลังนี้เป็นของชาวมัณนิกลุ่มควนไม้ดำ สามารถแบ่งแยกโครงสร้างของที่อยู่อาศัยเป็นส่วนกระท่อมและส่วนทับอย่างชัดเจน ส่วนที่เป็นกระท่อมเป็นที่อยู่อาศัยของแม่ ส่วนที่เป็นทับเป็นส่วนอาศัยของลูกชายคนเล็กที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น เป็นการดัดแปลงรูปแบบที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับการใช้งาน โดยคงคุณลักษณะของพื้นที่ (Space) ที่ผู้เป็นเจ้าของต้องการไว้ได้ กล่าวคือ ผู้เป็นแม่ต้องการอาศัยในพื้นที่แบบปิด มีความเป็นส่วนตัวมีผนังกันจากสภาพดินฟ้าอากาศภายนอก แต่ผู้เป็นลูกชายชอบอาศัยในพื้นที่แบบเปิดโล่งมากกว่า จึงนำรูปแบบที่อยู่อาศัยสองแบบมาเรียงชิดกัน และออกแบบช่องเปิดในส่วนกระท่อมทางด้านติดกับทับ สามารถพูดคุย ส่งอาหารและข้าวของกันได้ง่าย

นำกระท่อมหลังคาจั่วมาเรียงชิดกับฮอยะ
เป็นที่อยู่อาศัยสำหรับสองคน

4. ประโยชน์ใช้สอยภายในทับ

ภายในทับมีพื้นที่ไม่มากนัก แต่เพียงพอกับการวางแครนอนของเจ้าของทับและวางกองไฟเท่านั้น ข้าวของเครื่องใช้ของชาวมัณนิต้องมีน้อยที่สุดเท่าที่ทำได้ มีเพียงของจำเป็นที่สามารถถือติดตัวไปได้ สะดวกยามที่ต้องย้ายถิ่นฐาน โดยชาวมัณนิมักเก็บข้าวของไว้ในกระบุงมีหูหิ้วที่สานจากใบเตยป่า กระบุงนี้มักแขวนไว้กับโครงสร้างทับ ข้าวของอื่นๆ เช่นเครื่องครัวมีกวางรวมไว้บนพื้นทับในส่วนที่หยิบฉวยได้สะดวก

ภายในทับเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ใช้นั่งเล่น นอน ทำงาน ประกอบและรับประทานอาหาร เดิมทีภายในทับของชาวมัณนิมีเพียง

กองไฟสำหรับหุงหาอาหาร ให้ความอบอุ่น และเพื่อความปลอดภัยจากสัตว์ร้าย ส่วนที่เรียกได้ว่าเป็นเครื่องเรือนมีเพียงแคร่เอนกประสงค์เตี้ยๆ ที่ใช้ทั้งนั่งพักผ่อน ทำงาน ประกอบอาหาร และนอนที่เรียกว่า "ปะนง" ถ้าปะนงมีขนาดใหญ่ทับนั้นก็อาจเป็นที่นั่งเล่นพบปะพูดคุย เป็นศูนย์รวมของสมาชิกในหมู่บ้านได้

ทิศทางการวางปะนงนี้สามารถหันทิศใดก็ได้แล้วแต่สะดวก จากการสำรวจภาคสนามพบว่ามีกรวางปะนงตามความยาวของทับหันหัวนอนไปด้านใดด้านหนึ่ง การวางปะนงตามความลึกของทับหันหัวนอนไปทางด้านหลังทับ หรือวางปะนงแบบเอียงหันทิศหัวนอนไปทางด้านหน้าทับ ส่วนกองไฟมักวางไว้ข้างปะนงด้านใดก็ได้

การอยู่อาศัยภายในทับ

ภายในทับมีแค้ปะนง(แคร่นอน) และออก(กองไฟ)

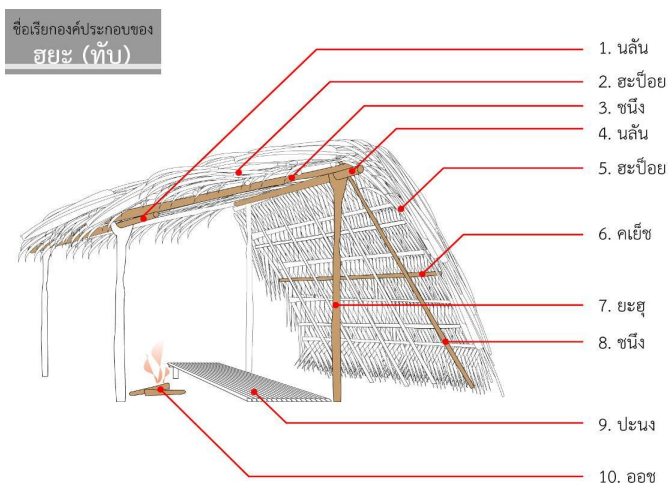
ทับที่ปะนงมีขนาดใหญ่กลายเป็นที่นั่งพักผ่อน
ของสมาชิกในหมู่บ้าน

นอกจากนี้จากการสำรวจทับของชาวมันนินยังพบการทำเครื่อง
เรือนอื่นๆ ภายในทับ ได้แก่ ราวตากผ้าและแขวนข้าวของข้างปะนงที่
ทับหลังหนึ่งใน กลุ่มควนไม้ดำ และหิ้งวางของที่ทับแบบยาวของชาวมัน
นิกลุ่มวังสายทอง จ.สตูล

5. องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบทับ

สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบทับมีโครงสร้างระบบเสาคาน
เหมือนสถาปัตยกรรมที่สร้างจากไม้ทั่วไป โครงสร้างแต่ละชั้นมีชื่อเรียก

และมีหน้าที่เฉพาะ วัสดุก่อสร้างที่ใช้สามารถหาได้ในพื้นที่ ใบไม้ที่ใช้ทำหลังคาเลือกพันธุ์ไม้ที่มีขนาดใหญ่ใช้กันฝนได้ดี เช่น ใบเหณา ใบปุด ใบกล้วยป่า ไม้ที่ใช้ทำโครงสร้างจะเลือกไม้ที่ดูแข็งแรง มีขนาดและความยาวเหมาะสม แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นไม้เนื้อแข็งเพราะตัวทับต้องมีการซ่อมบำรุงอยู่เสมอ

นลัน (1), (4) เป็นชื่อเรียกส่วนหนึ่งของโครงสร้างทับทำหน้าที่เปรียบเสมือนอะเส และอกไก่ วางในแนวขนานกับด้านหน้าทับ ใช้เพื่อถ่ายน้ำหนักโครงสร้างหลังคาลงสู่เสา

ฮะบ็อย (2), (5) ฮะบ็อย คือหลังคาและผนังด้านหลัง ทำหน้าที่กันแดด ฝน วัสดุที่ใช้ทำฮะบ็อยสามารถใช้ได้หลายชนิด โดยหลักการคือเลือกใช้ ใบไม้ที่มีขนาดใหญ่ เช่น ใบเหณา ใบกล้วยป่า ใบจากเคี่ยม ใบปุด เป็นต้น

ลักษณะเด่นในการมุงหลังคาของชาวมันนิส่วนใหญ่ที่พบในกรณีศึกษาคือ การมุงหลังคาด้วยใบเหณาसान โดยนำใบเหณาซึ่งภาษามันนิเรียกว่า “บันเยะ” มีลักษณะคล้ายใบจากขนาดใหญ่ มาสานแล้วมัดไว้กับโครงสร้างทำหน้าที่เป็นแผ่นสำหรับรองรับไม้ชนิดอื่นๆ ที่จะนำมามุงทับอีกชั้นหนึ่ง ใบเหณาसानนี้ยังมีหน้าที่คล้ายกับฝ้าเพดานทำให้หลังคาทับด้านในเรียบร้อยเป็นระเบียบ หากไม่มีใบเหณาसानมารองไว้กิ่งหรือใบไม้เล็กๆ จะห้อยย้อยลงมาด้านในทับ รวมถึงมีฝุ่นผงต่างๆ ตกลงมาด้านในได้

วิธีการมุงจะนำใบเหณาที่สานกันเป็นแผงนี้มาผูกติดอยู่กับขึง วิธีการมุงคล้ายกับการมุงหลังคาด้วยตับจาก คือ เริ่มมุงจากด้านล่างขึ้นบนเพื่อกันน้ำฝนรั่ว เหนือชั้นใบเหณาชั้นนี้มุงทับด้วยใบกล้วยป่า ใบปุดหรือใบจากเคี่ยมตามแต่จะหาได้ในพื้นที่แถบนั้นๆ การมุงให้นำใบปุด ใบกล้วยป่าหรือที่ภาษามันนิเรียกว่า “ฮาสิเซต” หรือใบจากเคี่ยมทั้งก้าน มาวางทับลงบนใบเหณาที่สานและยึดติดกับขึงแล้วโดยวางส่วนก้านไว้บนพื้นส่วนปลายใบอยู่ด้านบน และมักเลือกใบไม้ที่ก้านยาวพอที่ตัวใบจะโค้งลงมาคลุมหลังคาทับด้านหน้าได้ด้วย

นอกจากนี้จากการสำรวจกรณีศึกษาที่อยู่อาศัยของชาวมันนิ กลุ่มเจ้าพะในจังหวัดตรังยังพบการนำใบจากเคี่ยมหรือที่ภาษามันนิเรียกว่า “อะแต้ป” มาใช้เป็นวัสดุทำอะป้อย และมุงใบกล้วยป่าทับด้วย

ทับที่อะป้อยทำจากใบเหานาซาน มุงใบไม้ชนิดอื่นทับด้านบน

ทับที่อะป้อยทำจากใบจากเคี่ยมมุงใบกล้วยป่าทับด้านบน

จากการสำรวจพบว่ามีการใช้วัสดุสมัยใหม่อื่นๆ มาทำอะป้อย เพื่อเสริมให้สามารถกั้นน้ำฝนได้ดีขึ้น เช่น สังกะสี และแผ่นไวนิล เป็นต้น

การใช้สังกะสีมาทำหลังคาทับเพื่อช่วยให้กันน้ำฝน

การใช้แผ่นไวนิลมาทำหลังคาทับเพื่อช่วยให้กันน้ำฝนได้ดี

ชนึ่ง (3), (8)

ชนึ่ง ทำหน้าที่คล้ายจันทัน วางในแนวตั้งฉากกับด้านหน้าทับ ถ่าย
น้ำหนักหลังคาลงบนนลัน

คเย็ช (6)

คเย็ช ทำหน้าที่เสริมความแข็งแรงให้กับโครงสร้าง ตามปกติถ้าซิงเป็นไม้ท่อนใหญ่ที่มีความแข็งแรงก็ไม่จำเป็นต้องมีคเย็ชก็ได้ แต่ถ้าหาไม้ที่ใช้ทำซิงได้เป็นไม้ท่อนค่อนข้างเล็ก จะต้องนำไม้อีก 2-3 ท่อนมาขัดเข้ากับซิงตามแนวขวาง เพื่อให้โครงสร้างแข็งแรง ไม่บิดไปมา สามารถรับน้ำหนักหลังคาได้

ยะฮู (7)

ยะฮู ทำหน้าที่เป็นเสา คำว่า ยะฮู แปลว่าไม้ ส่วนใหญ่นิยมใช้ไม้ปาง (ไม้ง่าม) มาทำเสา เรียกว่า ยะฮูจะไต

ปะนง (9)

ปะนง คือ แคร่ที่ใช้นั่งและนอนภายในทับ เป็นเครื่องเรือนขึ้นเดียวในทับของชาวมัณิ ประกอบจากไม้ท่อนยาววางเรียงกันเป็นแคร่ยกสูงจากพื้นดินเล็กน้อย บ้างก็สร้างเป็นรูปตัว V มักสร้างให้ส่วนหัวนอนสูงกว่าส่วนปลายเท้าเล็กน้อย ในทับของชาวมัณิบางกลุ่มสร้างปะนงเป็นพนักพิงหลัง ส่วนที่ใช้นั่งนำไปไม้มาปูแทนการสร้างเป็นแคร่ยกส่วนนั่งลอยเหนือพื้นดิน บางแห่งสร้างปะนงตั้งฉากกันโดยวางให้ด้านปลายเท้าหันเข้าหากัน ปะนงบางตัวมีขนาดกว้างเป็นพิเศษสามารถนอนได้หลายคน วัสดุที่ใช้ทำปะนงมีหลากหลายเช่น ท่อนไม้จริง ไม้ไผ่ ไม้ระกำ ก้านใบปุด ไม้กระดาน เป็นต้น

ปะนงรูปแบบต่างๆ ที่พบที่กลุ่มควนไม้ดำ จังหวัดตรัง
และกลุ่มวังสายทอง จังหวัดสตูล

ส่วนประกอบของปะนง

ปะนง (ไม้กระดาน)

นลิน (คาน)
อังกิ (ขา)

ออช (10)

ออช คือ กองไฟ เป็นส่วนสำคัญที่มีในทับของชาวมันนิทุกๆทับ บางทับอาจมีกองไฟมากกว่า 1 กอง กองไฟเหล่านี้มีไว้เพื่อให้ความอบอุ่น ไล่แมลง และประกอบอาหารภายในทับ โดยเฉพาะชาวมันนิที่ยังคงใช้ชีวิตอยู่ภายในป่าการจุดกองไฟไว้ในยามค่ำคืนยังช่วยป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้ายต่างๆ ได้อีกด้วย กองไฟจึงถือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวมันนิ ชาวมันนิบางกลุ่มแม้จะสร้างกระท่อมอยู่อาศัยแบบถาวรแล้วก็ยังคงนิยมจุดกองไฟไว้ในบ้าน และในบริเวณนั่งเล่นพักผ่อนใต้ถุนบ้านอยู่เสมอ

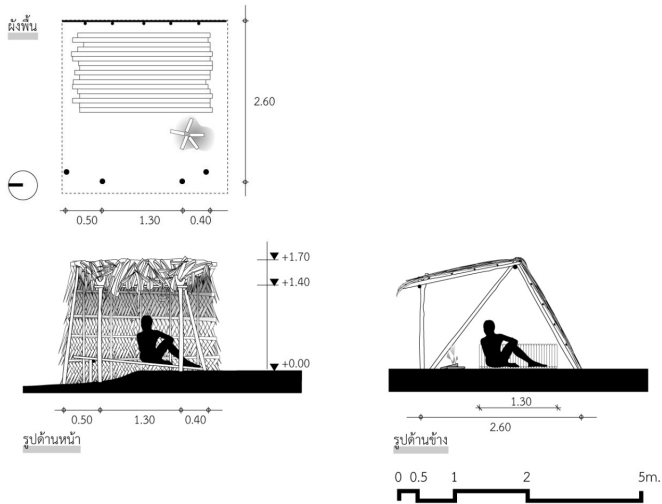
6. ขนาดของที่อยู่อาศัยแบบทับ

จากการสำรวจกรณีศึกษาที่พบว่าที่อยู่อาศัยแบบทับสำหรับอยู่อาศัยคนเดียวจะมีขนาดตั้งแต่ 4.2-7.19 ตร.ม ทับแบบยาวสำหรับอยู่อาศัยได้ 2 คนพื้นที่ 12.04 ตร.ม. ทับแบบยาวที่อาศัยเป็นครอบครัวมีพื้นที่ 13.06 - 20.78 ตร.ม.

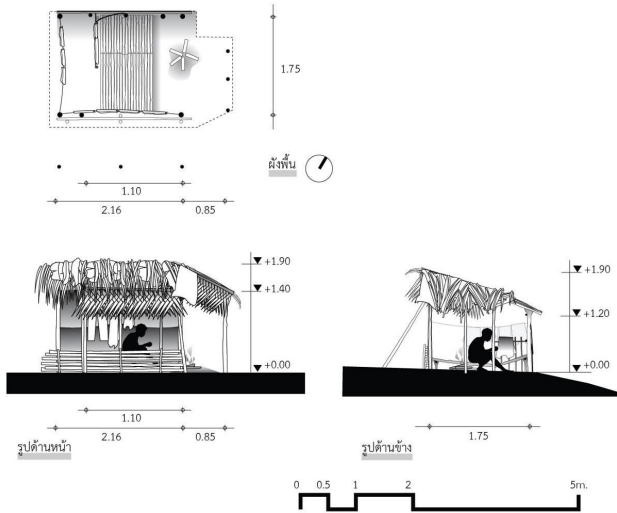
ทับสำหรับอาศัยคนเดียวโดยส่วนใหญ่มักสร้างให้มีความกว้างของส่วนหลังคา 2.00-2.60 ม. ซึ่งเป็นความยาวของก้านใบหนาซึ่งเป็นวัสดุหลักที่ใช้ทำฮะป็อย (หลังคา) บางทับอาจต่อชายคาออกมาให้มีความยาวมากกว่านี้โดยเฉพาะทับแบบหลังคาเพิงหมาแหงนยกสูงซึ่งมีรูปแบบคล้ายศาลา ซึ่งมีโอกาสโดนฝนสาดมากกว่าทับแบบที่ฮะป็อยยาวจรดพื้นดิน ส่วนความลึกของทับสำหรับอยู่อาศัยคนเดียวมีตั้งแต่ 1.75-2.80 เมตร

ความสูงเพดานทับมีส่วนที่สูงสุดไม่เกิน 2.00 ม. ด้วยเหตุที่ตัวทับมีหลังคาลาดเอียง การเดินเข้าไปในตัวทับจึงต้องค้อมตัวลง แต่อย่างไรก็ตามตัวทับไม่จำเป็นต้องมีเพดานสูงมากเพราะพื้นที่มีขนาดเล็ก และ

ชาวม้งนนิก็ใช้วิธีนั่งบนแคร่ร่อนทำกิจกรรมต่างๆ ในทับโดยไม่มีความจำเป็นต้องยืน การที่หลังคาทับสูงเกินไปอาจทำให้ฝนสาดเข้ามาในตัวทับได้

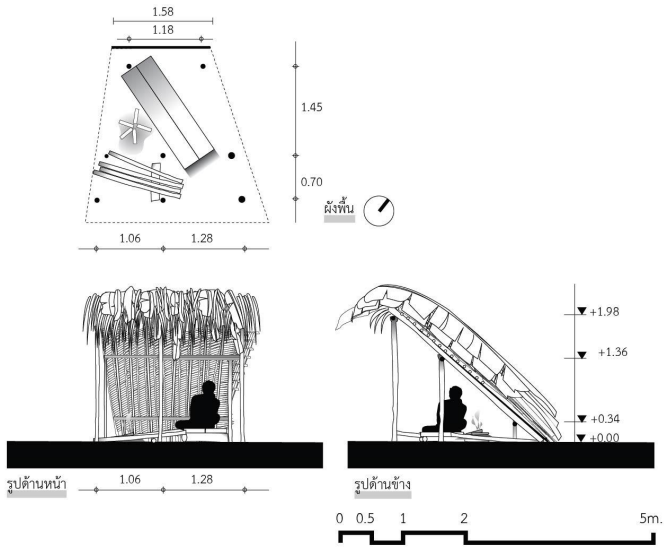

ตัวอย่างแบบสถาปัตยกรรม ทับของเผ่าเร่ร่อน หัวหน้ากลุ่มควนไม้ดำ จังหวัดตรัง ลักษณะทับเป็นแบบเพิงหมาแหงนมีกั้นสาดด้านหน้า

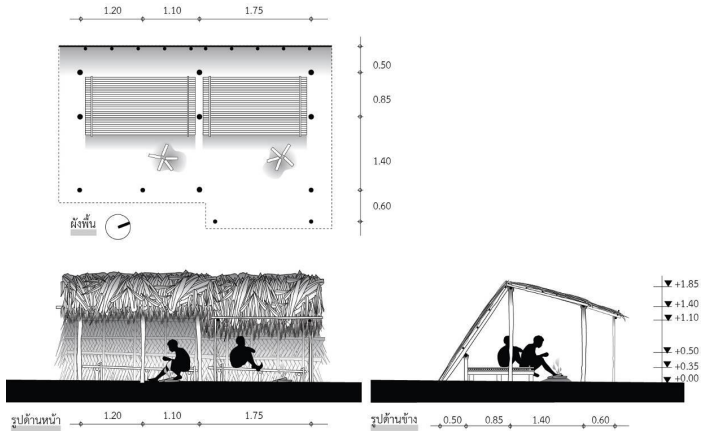
ตัวอย่างแบบสถาปัตยกรรม ทัชของเฒ่ายาว กลุ่มควนไม้ดำ
จังหวัดตรัง

ลักษณะทัชเป็นแบบหลังคาเพิงหมาแหงนยกสูง มีการต่อชายคา
ด้านข้างยื่นยาวออกมาให้กันแดดฝนได้ดีขึ้น

ตัวอย่างแบบสถาปัตยกรรม ทับของเผ่าชี กลุ่มเจ้าพะ จังหวัดตรัง

ลักษณะทับเป็นแบบหลังคาเพิงหมาแหงนระนาบเดียว หลังคาทับ
หลังนี้มุงด้วยใบจากเคี่ยม แล้วชั้นบนมุงทับด้วยใบกล้วยป่า

ตัวอย่างแบบสถาปัตยกรรม ทับของล้อมและยา กลุ่มเจ้าควนไม้ดำ จังหวัดตรัง ทับนี้มีผู้อยู่อาศัย 2 คนพี่น้อง ลักษณะทับเป็นแบบเพิงหมาแหงนมีกั้นสาดด้านหน้า

7. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อรูปของที่อยู่อาศัยแบบทับ

7.1 จำนวนผู้อยู่อาศัยในทับ ทับที่มีผู้อยู่อาศัยเพียงคนเดียวจะมีขนาดเล็กกว่าทับที่มีผู้อยู่อาศัยหลายคน ทับบางหลังมีขนาดใหญ่่มากเพราะอยู่อาศัยกันเป็นครอบครัว

7.2 ความแรงต่วนในการสร้างทับ ทับที่สร้างขึ้นอย่างรีบเร่งในกรณีฉุกเฉิน หรือสร้างเพื่ออยู่อาศัยเพียงชั่วคราวจะมีลักษณะเรียบง่ายกว่าทับที่สร้างขึ้นเพื่ออยู่อาศัยอยู่แบบกึ่งถาวร เจ้าของทับที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบกึ่งถาวรย่อมมีเวลาในการต่อเติมทับให้มีความมั่นคงแข็งแรงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และปรับเปลี่ยนรูปแบบทับให้กันแดดกันฝนได้ดียิ่งขึ้น

7.3 สภาพของพื้นที่ตั้งทับ สภาพของพื้นที่ตั้งทับมีผลต่อการตัดสินใจเลือกรูปแบบทับที่ต้องการสร้าง ในพื้นที่โล่งกว้างอาจเลือกรูปแบบทับแบบใดก็ได้ ชาวมั่นนิแต่ละคนสามารถสร้างทับของตนเองเพื่ออาศัยแยกจากคนอื่น ๆ แต่ถ้าพื้นที่ตั้งทับเป็นเนินเขาที่ค่อนข้างแคบมีพื้นที่จำกัด การเลือกรูปแบบทับเป็นแบบยาวจะประหยัดพื้นที่ได้มากกว่าความนิยมของเจ้าของทับ

7.4 ชาวมั่นนิบางคนชอบอาศัยในทับแบบเปิดโล่ง บางคนรักความเป็นส่วนตัวอาจมีการต่อเติมทำผนังทับเพิ่มเติม บางคนนิยมการสร้างทับแบบเรียบง่ายเพราะสร้างได้รวดเร็วไม่ยุ่งยาก ในขณะที่บางคนนิยมการตกแต่งทับสร้างปะนงรูปแบบต่างๆ กันไป สร้างรั้วกันหน้าทับ ทำราวแขวนผ้า ทำชั้นวางของภายในทับ เป็นต้น

8. ทับในทัศนคติของชาวมั่นนิรุ่นปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ชาวมั่นนิในกลุ่มคลองตง กลุ่มท่าเขา และกลุ่มเจ้าพะในจังหวัดตรังซึ่งเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานแบบถาวรและกึ่งถาวรเกือบทั้งหมดสร้างที่อยู่อาศัยเป็นกระท่อมพบว่า ชาวมั่นนิทุกๆ คนใน 3 กลุ่มที่ทำการสัมภาษณ์นี้ไม่นิยมการใช้ชีวิตแบบอพยพเร่ร่อนและสร้างที่อยู่อาศัยแบบทับ ชาวมั่นนิรุ่นสูงอายุที่เป็นกลุ่มที่ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานถาวรให้เหตุผลว่าป่าซึ่งเคยเป็นบ้าน เป็นแหล่งอาหารมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง สัตว์ต่างๆ และสมุนไพรที่เป็นยารักษาโรคก็หาได้ยาก ความลำบากในการทำมาหากินทำให้ตัดสินใจตั้งหมู่บ้านและปลูกข้าวปลูกพืชผักต่างๆ จนมาถึงการปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งก็คือการทำสวนยางพาราในปัจจุบัน

ส่วนด้านการสร้างที่อยู่อาศัยแบบกระท่อมมีเหตุผลหลักคือ ที่อยู่อาศัยแบบทับกันฝนไม่ค่อยได้ ในภาคใต้ของไทยซึ่งมีฝนตกชุกโดยเฉพาะบนเขาซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวมั่นนิจะมีฝนตกบ่อยมากกว่าบน

พื้นราบ ปัจจัยเรื่องน้ำฝนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวมันนิสร้างกระท่อม เป็นที่อยู่อาศัยแทนทับ ในวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวมันนิ พออย่างเช้าหน้า ฝนพวกเขาจะอพยพไปพักอาศัยชั่วคราวบริเวณชง่อนผา หรือที่ เรียกว่าลา เพราะพื้นที่บริเวณชง่อนผาเหล่านี้เป็นพื้นที่ที่สามารถหลบ ฝนได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจสร้างกระท่อม เช่น ปัจจุบันมีข่าวของเยอะขึ้น กลัวของหาย ทับอยู่ไม่สบายเท่าบ้าน หรือแม้แต่เหตุผลด้านความเชื่อว่าจะไม่ยอมอยู่ทับเพราะกลัวผี ในจำนวน ชาวมันนิสามกลุ่มนี้มีสมาชิกวัยผู้ใหญ่บางคนที่ยังคงออกหาของป่า-ล่า สัตว์ พวกเขาออกเดินทางไปในป่าคราวละประมาณ 5-10 วันเพื่อล่า สัตว์ในทีละๆ ระหว่างช่วงที่เดินทางในป่านี้พวกเขาสร้างทับไว้เป็นที่อยู่ อาศัยชั่วคราว การออกไปล่าสัตว์นี้มีสมาชิกวัยรุ่นน้อยรายที่ติดตามไป ด้วย

ชาวมันนิในชุมชนทั้งกลุ่มคลองตง ควนไม้ดำ เจ้าพะ และกลุ่ม ท่าเขาที่อยู่ในช่วงวัยเด็กถึงวัยรุ่นตอนปลายเป็นคนรุ่นใหม่ ไม่เคยอาศัย ในทับ การเกิดในชุมชนทำให้ไม่มีองค์ความรู้ในการใช้ชีวิตเร่ร่อนภายใน ป่า จึงอาจสรุปได้ว่ามีความเป็นไปได้น้อยมากที่ชาวมันนิรุ่นใหม่ในสาม กลุ่มนี้จะกลับไปอพยพเร่ร่อนและสร้างที่อยู่อาศัยแบบทับแบบดั้งเดิมอีก

ส่วนการสัมภาษณ์ชาวมันนิในกลุ่มควนไม้ดำที่มีการตั้งถิ่นฐานถาวรแต่ยังคงสร้างที่อยู่อาศัยแบบทับพบว่าชาวมันนิในกลุ่มควนไม้ดำ รู้สึกคุ้นเคยกับการอาศัยอยู่ในพื้นที่เปิดโล่งแบบทับ มีความคิดว่าทับนั้น อยู่สบายกว่ากระท่อมซึ่งร้อนและอึดอัด อย่างไรก็ตามการสร้างที่อยู่ อาศัยในกลุ่มของชาวมันนิเป็นเรื่องส่วนบุคคล เจ้าของบ้านมักเป็นผู้ สร้างเองเป็นหลัก ดังนั้นใครใคร่สร้างที่อยู่อาศัยรูปแบบใดก็เป็นเรื่อง ของผู้เป็นเจ้าของ ดังเช่นในกลุ่มควนไม้ดำซึ่งมีการสร้างที่อยู่อาศัยทั้ง

แบบทับและแบบกระท่อม หรือจะสร้างที่อยู่อาศัยที่มีทั้งกระท่อมและทับผสมกันก็ย่อมทำได้

จากการสำรวจกลุ่มควนไม้ดำในระยะเวลาต่างๆ กัน ผู้วิจัยเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในที่อยู่อาศัยของสมาชิกในกลุ่มนี้ ด้วยความที่ทับนั้นต้องบำรุงรักษาบ่อยประกอบกับที่มีญาติของกลุ่มจากจังหวัดสตูลเดินทางมาเยี่ยม ญาติกลุ่มนี้มาจากหมู่บ้านที่สร้างกระท่อมเป็นที่อยู่อาศัย และได้สอนให้สมาชิกวัยรุ่นของกลุ่มควนไม้ดำลงสร้างกระท่อมดูบ้าง สมาชิกในกลุ่มควนไม้ดำจึงรีบพับทั้งไป 2 หลัง และหันมาสร้างกระท่อมเป็นที่อยู่อาศัยแทน เจ้าของกระท่อมหลังหนึ่งให้ความเห็นว่าที่อยู่อาศัยแบบกระท่อมแม้จะร้อนแต่ก็ดูทันสมัยดี

9. บทส่งท้าย

ทับมีรูปแบบที่หลากหลาย เจ้าของทับเป็นช่างผู้รังสรรค์ที่อยู่อาศัยที่ตอบสนองต่อบริบทในพื้นที่ทั้งด้านสภาพภูมิอากาศที่ฝนตกชุก ภูมิประเทศที่ตั้งชุมชน (หรือที่พักชั่วคราว) ที่กว้างหรือแคบหรือมีความชัน การสร้างทับใช้วัสดุที่มีในพื้นที่ในการสร้าง ใช้ทรัพยากรในการสร้างน้อยทั้งวัสดุ อุปกรณ์ในการก่อสร้าง แรงงาน และเวลา นับเป็นสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตเร่ร่อนในป่าได้อย่างแท้จริง

ถึงแม้ชาวมั่นนิจะใช้วัสดุชนิดเดียวกันในการสร้างทับ แต่เจ้าของทับแต่ละคนย่อมมีการออกแบบทับที่ตอบสนองต่อความต้องการใช้งานของตนเองหรือครอบครัวอย่างดีที่สุด ทับแต่ละหลังและเครื่องเรือนแต่ละชิ้นที่เจ้าของออกแบบและสร้างด้วยตนเองย่อมสะท้อนถึงตัวตนของผู้เป็นเจ้าของ บางคนชอบอยู่ร่วมกับครอบครัว บางคนชอบความเป็นส่วนตัว บางคนชอบความเรียบง่าย บางคนชอบดัดแปลงและต่อเติมทับเพื่อวางข้าวของเครื่องใช้ เราสามารถมองเห็นสิ่งเหล่านี้ผ่านรายละเอียดในการสร้างที่อยู่อาศัยแบบทับ

จากการสำรวจทัศนคติต่อการสร้างทับแสดงให้เห็นว่าสำหรับชาวมัณนิที่มีการตั้งรกรากลงหลักปักฐานแล้ว การสร้างสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยแบบทับกำลังจะหมดลงเพราะไม่ตอบสนองกับวิถีชีวิตอีกต่อไป ชาวมัณนิกลุ่มที่ใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนก็ดำรงชีวิตอย่างยากลำบากในป่าที่ถูกทำลาย ไม่ช้าไม่นานพวกเขาอาจต้องปรับเปลี่ยนมาตั้งถิ่นฐานถาวรและหันมาสร้างที่อยู่อาศัยแบบกระท่อมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบใหม่ทดแทน

ทุกสิ่งในโลกที่ยังมีชีวิตล้วนมีพลวัต ผู้เขียนไม่ได้มุ่งหมายให้ชาวมัณนิต้องอนุรักษ์วิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมแบบทับ เพราะสถาปัตยกรรมคือสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อบริบทในการดำรงชีวิตแบบหนึ่งๆ เมื่อบริบทเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมเปลี่ยน สถาปัตยกรรมก็ควรเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ สถาปัตยกรรมชิ้นนั้นจึงทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ งานศึกษาชิ้นนี้จึงเป็นเพียงบันทึกหน้าหนึ่ง เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าในยุคสมัยหนึ่งก่อนที่มนุษย์จะลงหลักปักฐาน ล้อมรั้ว สร้างบ้านสร้างเมืองเหมือนในทุกวันนี้ เราเคยอพยพเร่ร่อนสร้างที่อยู่อาศัยแบบชั่วคราว เป็นงานสถาปัตยกรรมชิ้นแรกๆ ที่มนุษย์ริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้น และเป็นรากฐานที่ต่อยอดไปสู่ศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนขึ้นในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกศริน มณีนน และพวงเพ็ญ ศิริรักษ์. (2546). **ซาไก** **ชนกลุ่มน้อยภาคใต้ของไทย**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- จิราวดี อ่อนวงศ์. (2534). **การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของสังคมซาไก ศึกษาเฉพาะกรณีซาไกกลุ่มเจ้าพะ อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง**. ปรินญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ญิบ พันจันทร์. (2535). **ชีวิตดั้งเดิมที่เทือกเขาบรรทัด**. กรุงเทพฯ: ศิลปะวรรณกรรม.
- ไพบูลย์ ดวงจันทร์. (2523). **ซาไก เจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรินทร์ ภู่อจรและคณะ. (2537). **รายงานสรุปการขุดค้นที่ถ้ำหมอเขียว จ.กระบี่, ถ้ำซาไก จ.ตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดีชนกลุ่มน้อยซาไก จังหวัดตรัง**. เล่ม 2. กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวัฒน์ ทองหอม. (2544). **การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชนเผ่าซาไกในจังหวัดตรัง หลังจากการประกาศใช้นโยบายได้ร่มเย็น** ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วราภรณ์ บุญรักษ์. (2534). การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในสังคมชาวกู๋ ศึกษาเฉพาะกรณี ชาวกู๋กลุ่มเหนือคลองตงอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง. ปรินญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อนงค์ เขาวนงกิจ. (2552). กลุ่มชาติพันธุ์มันนิ (ชาวกู๋) : แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสังคมวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันใน สังคมภาคใต้. ปรินญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภาษาอังกฤษ

Carey, Iskandar. (1976). *Orang Asli The Original Tribe of Peninsular Malaysia*. London. Oxford University.

บุคลากรกรม

เผ่าไข่ (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.

เอียด (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.

เขี้ยว (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.

เขี้ยว (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.

ใจ (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.

ฉิม (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.

เข้ม (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.

ดุก (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.

ดำ (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.

- ตอง (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์
ติ (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.
ดำ (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
เพ่ง (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
เทียม (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.
นง (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
นุช (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
เนียน (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
บะ (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
ใบ้ (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
เป็ด (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
โผน (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
พร้อย (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
พิณ (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
พอน (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
เม่น (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
แมว (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
ยะ (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์
ยาว (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์

- ยับ (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์
ระ (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์
ล้อม (มันนิกลุ่มควนไม้ดำ). 18 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์
ล้อม (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
ลี (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
ละ (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
สาว (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.
ห่วน (มันนิกลุ่มเจ้าพะ). 8 กันยายน 2555. สัมภาษณ์.
หว่า (มันนิกลุ่มคลองตง). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.
อ่า (มันนิกลุ่มท่าเขา). 17 พฤษภาคม 2555. สัมภาษณ์.